

Suomen Tieteellinen Kirjastoseura

Finlands Vetenskapliga Bibliotekssamfund
Finnish Research Library Association

Asia: OKM lausuntopyyntö: Varastokirjaston yhdistäminen Kansalliskirjastoon – työryhmän muistio (OKM 2017:52)

Lausunnon antaja: Suomen tieteellinen kirjastoseura ry, puheenjohtaja Päivi Kaiponen

Suomen tieteellinen kirjastoseura (STKS) kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa.

Seura esittää huolensa Varastokirjastoon tallennetun kirjastoaineiston vapaan saatavuuden ja liikkuvuuden varmistamisesta Varastokirjaston mahdollisesti yhdistyessä Kansalliskirjastoon. Varastokirjastoon siirretty aineisto on valittu kirjastoissa yhteistyössä tutkimus- ja opetusyhteisön kanssa ja se muodostaa keskeisen tekijän kansallisessa tietohuollossa.

Tieteelliset kirjastot ovat viime vuosina tehneet runsaasti kokoelmakarsintoja säästääkseen tilakustannuksissa tai vapauttaakseen tilojaan esimerkiksi oppimisympäristökäyttöön. Säästöjä ja tilojenmuutoksia on ollut mahdollista perustella sillä, että Varastokirjasto toimittaa maksutta aineistoja ja jäljenteitä varastoidusta aineistosta.

STKS tähdentää sitä, että julkisin varoin hankitun aineiston saanti tulee edelleen säilyä maksuttomana ja että Varastokirjaston erinomainen asiakaslähtöinen ja sujuva palvelumalli tulee turvata asiakkaille myös vastaisuudessa. Luottamus kirjastoille ja kirjastojen asiakkaille tehdyn palvelulupauksen pysyvyyteen ei saa murentua ja siksi onkin kiitettävää, että maksuttomuuden periaate on otettu huomioon lakitekstiehdotuksessa. Ehdotuksessa ei kuitenkaan oteta huomioon sitä, että maksuttomuuden tulee vastaisuudessakin koskea myös aineistojen siirron kustannuksia, kuten tähänkin asti. Aineistosiirtojen maksuttomuudella on suuri merkitys niin isoille kuin pienillekin kirjastoille.

Varastokirjastoon sijoitettuihin kokoelmiin ehdotettujen karsintatoimien osalta haluamme todeta, että aineistojen saatavuus tulee turvata kansallisena tietovarantona (kyse on Varastokirjaston palvelulupauksesta, jatkuvuuden turvaamisesta ja kansallisesta tietohuollosta) ja että aineiston säilyttämiseksi tulee tulevaisuudessakin varata riittävät tilat. Jotta aineistojen karsintaa sekä Kansalliskirjaston ja Varastokirjaston päällekkäisyyksien poistoa voidaan vastuullisesti tehdä, tulee sen pohjana olla karsintasuunnitelma, joka pohjautuu asiakaskirjastojen kanssa yhteisesti laadittuun säilytyspolitiikkaan. Tämä on tähdellistä myös siksi, että suunnitelman esitetään pitävän sisällään kokoelmayhteistyötä ulkomaisten kirjastojen kanssa. Ennen tällaisen suunnitelman laadintaa on vaikea arvioida todellisia tilatarpeita ja niiden kustannuksia. Lisäksi on palvelunäkökulmasta huomioitava Kuopion ja Mikkelin sijoitusvaihtoehtojen kohdalla logistinen toimivuus. Varastokirjaston erityinen vahvuus on ollut toimitusnopeus, mikä on tiedon tarvitsijoiden (kuten tutkijoiden, opettajien ja opiskelijoiden) kannalta merkittävä etu.

Erityisesti haluamme kiinnittää huomiota lakiluonnoksessa esitettyyn Kansalliskirjaston mahdollisen tehtävälueen laajentumiseen muihin toimijoihin kuin Yliopistolain 70 § 2. momentissa määriteltyihin suhteessa asiakasohjaukseen ja sille kohdennettuun rahoitukseen. Nykyisen Varastokirjaston osalta asiakasohjaus on toiminut: johtokunnan kokoonpano, jossa kirjastoilla on ollut 100 % äänivalta ja

toimintatapa ovat varmistaneet Varastokirjaston palveluiden kehittymisen nykyiselle, asiakaskuntaa erinomaisesti palvelevalle tasolle. Johtokunta ei ole ollut pelkkä muodollinen päätöksentekuelin, vaan Varastokirjaston johtokuntaa on aidosti kuultu ja Varastokirjasto on myös noudattanut johtokunnan kantoja. Muistiossa ei ilmene kuinka asiakasohjaus toimisi Kansalliskirjaston johtokunnassa ja asioiden valmistelussa eikä sitä millaisia muutoksia Kansalliskirjaston johtokunnan kokoonpanoon tulisi tehdä, jotta kirjastoverkon tarpeet tulevat päätöksenteossa aidosti huomioiduiksi ja kirjastosektorien palvelut säilyvät nykyisellä tasolla tai, kuten muistiossa esitetään, entisestään paranevat.

Mahdollisten varastokirjastopalvelujen muutosten lopullisiin taloudellisiin vaikutuksiin on muistion tietojen pohjalta vaikea ottaa kantaa, koska laskelma on laadittu vain yhden vaihtoehdon pohjalta ja vertailutieto puuttuu. Kansalliskirjaston aineistovälityksen maksuttomuuden aiheuttamat kustannusvaikutukset jäävät myös avoimiksi. Lisäksi Varastokirjaston Kuopion toimipisteen vuokrasopimuksen ennaikaisen irtisanomisen aiheuttamat kustannusvaikutukset eivät ilmene muistiosta.

STKS esittää huolensa siitä, onko konkreettisesti varmistettu, että hankkeeseen käytetty raha ja vuosikustannusten nousu aidosti parantaa koko kirjastoverkon palvelutasoa, eikä pyri pelkästään ratkaisemaan Kansalliskirjaston lyhyen tähtäimen tila- ja kustannushaasteita. Jo nykyisellään Kansalliskirjasto on supistanut kansallisia palveluitaan ja yksipuolisella ilmoituksella karsinut kirjastoverkolle tärkeitä palveluita, kuten kansallisten arviointikyselyjen kehittämisen ja toteuttamisen, kansainväliseen kirjastotoiminnan tilastostandardityöhön osallistumisen sekä mahdollisesti v. 2020 kirjastojen yhteistilaston KITTin ylläpidon.

Suomen tieteellinen kirjastoseura toivoo, että mahdolliset muutokset varastokirjastopalveluun toteutettaisiin aidossa yhteistyössä kirjastoverkon kanssa ja että hankkeen kustannusvaikutukset arvioidaan realistisesti. Varastokirjaston hyvin toimivan palvelukonseptin muuttaminen ei näytä käytettävissä olevan tiedon perusteella olevan halpaa. Jos muutosta edelleen ajetaan, Opetus- ja kulttuuriministeriön tulee korvamerkitä Varastokirjastopalvelun toteuttamiseen tarkoitetut varat osana Kansalliskirjaston vuosittaista rahoitusta, jotta varastokirjastopalvelu voidaan säilyttää nykyisellä erinomaisella tasolla ja uusilta säästötoimilta välttyttäisiin.